

Universitätsbibliothek Wuppertal

Annæi Senecæ Tvm Rhetoris Tvm Philosophi Opera Omnia

Quid in eo contineatur sequens pagina indicabit

Seneca, Lucius Annaeus <Rhetor>

M.DC.XLVI., 1646

De vita beata ad Gallionem fratrem

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1509](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1509)

L. ANNÆI SENE CÆ
DE VITA BEATA AD
GALLIONEM FRATREM

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

VIVERE, Gallio frater, omnes beatè volunt
sed ad peruidendum quid sit quod beatam
vitam efficiat. caligant. Adeo quæ non est fa-
cile consequi beatam vitam, vt ab ea quisque
eo longius recedat quo ad illam citatius fer-
tur si via lapsus est: quæ vbi in contrarium ducit, ipsa ve-
locitas maioris interualli causa fit. Proponendum est ita-
que primum, quid sit quod petamus: tunc circumspecien-
dum est, qua contendere illo celerrimè possimus, intelle-
cturi in ipso itinere, si modò rectum erit, quantum quoti-
die profligetur, quantoque propius ab eo sumus, ad quod
nos cupiditas naturalis impellit. Quam diu quidem passim
vagamur non ducem secuti, sed fremicium & clamorem
dissonum in diuersa vocantium, conteritur. vita inter ex-
tores, breuis etiam si dies noctesque bonæ menti labore-
mus. Decernatur itaque & quo tendamus & qua, non sine
perito aliquo, cui explorata sint ea in quæ procedimus.
Quoniam quidem non eadem hic, quæ in ceteris peregrina-
tionibus conditio est. In illis comprehensus aliquis li-
mes & interrogati incolæ, non patiuntur errare. At hi
tritissima quæque vita & celeberrima maximè decipit.
Nihil ergo magis præstandum est, quam ne pecorum ritu
sequamur antecedentium gregem, pergentes non qua
eundem est, sed qua itur. Atqui nulla res nos maioribus
malis implicat; quam quod ad rumorem componimur, o-
ptima rati ea, quæ magno assensu recepta sunt, quorumque
exempla multa sunt; nec ad rationem, sed ad similitudi-
nem viuimus. Inde ista tanta coaceruatio aliorum supra

alios ruentium. Quod in strage hominum magna euenit, cum ipse se populus premit, nemo ita cadit, ut non alium in se attrahat: primi exitio sequentibus sunt: hoc in omni vita accidere videas licet. nemo sibi tantum errat, sed alij erroris causa & auctor est. Nocet enim applicari antecedentibus: & dum vnusquisque maluit credere quam iudicare, nunquam de vita iudicatur, semper creditur. Versatque nos & precipitat traditus per manus error, alienisque perimus exemplis Sanabimur, si modo separemur à cœtu. Nunc vero stat contra rationem defensor mali sui populus. Itaque idem euenit quod in comitiis, in quibus eos factos prætores iidem qui fecere mirantur, cum se mobilis fauor circumgit. Eadem probamus, eadem reprehendimus. Hic exitus est omnis iudicij, in quo lis secundum plures datur.

C A P. II. CUM de beata vita agitur, non est quod mihi illud discessionum more respondeas. Hæc pars maior esse videtur. Ideo enim peior est. Non tam bene cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant. Argumentum pessimi turba est. Quæramus quid optimè factum sit, non quid vñtatissimum: & quid nos in possessione felicitatis æternæ constituat, non quid vulgo, veritatis pessimo interpreti, probatum sit. Vulgum autem tam chlamydatos quam coronam voco. Non enim colorem vestium, quibus prætexta corpora sunt, aspicio: oculis de homine non credo. Habeo melius certiusque lumen, quo à falsis vera diiudicem. Animi bonum animus inueniat. Hic, si vnquam illi resistere & recedere in se vacauerit, o quam sibi ipse verum, tortus à se, fatebitur, ac dicet: Quicquid dixi, cum recogito, in multis video. Quicquid optauit, inimicorum execrationem puto. Quicquid timui, dii boni, quanto melius fuit, quam quod concepiui? Cum multis inimicitias gessi, & in gratiam ex odio (si modo vlla inter malos gratia est) redij: mihi ipsum nondum amicus sum. Omnem operam dedi, ut me multitudini educerem, & aliqua dote notabilem facerem. Quid aliud quam telis me opposui, & malevolentia quod morderet ostendi? Vides tu istos, qui eloquentiam laudant, qui opes sequuntur, qui gratia adulantur, qui potentiam extollunt? Omnes aut sunt hostes, aut (quod in æquo est) esse possunt. Quam

magnus mirantium, tam magnus invidentium populus est.

CAP. III. QVIN potius quæro aliquid vsu bonum, quod sentiam, non quod ostendam. Ista quæ spectantur, ad quæ consistitur, quæ alter alteri stupens monstrat, fortis nitent, introrsus misera sunt. Quæramus aliquid non in speciem bonum, sed solidum & æquabile, & à secretiore parte formosius. Hoc eruamus. Nec longè possumus est. inuenietur. Scire tantum opus est, quo manum porrigas. Nunc velut in tenebris vicina transimus, offensantes in ipsa quæ desideramus. Sed ne te per circuitus traham, aliorum quidem opiniones præteribo: nam & enumerare illas longum est, & coarguere: nostram accipe. Nostram verò cum dico, non alligo me ad vnum aliquem ex Stoicis proceribus. Est & mihi censendi ius. Itaque aliquem sequar, aliquem iubebo sententiam diuidere. Fortasse & post omnes citatus, nihil improbabo ex his quæ priores decreuerint. & dicam: Hoc amplius censeo. Interim, quod inter omnes Stoicos consenit, rerum naturæ assentior. Ab illa non deerrare, & ad illius legem exemplumque formari, sapientia est. Beata est ergo vita, conueniens naturæ suæ: quæ non aliter contingere potest, quàm si primum sana mens est, & in perpetua possessione sanitatis suæ. Deinde si fortis ac vehemens, tum pulcherrima & patiens, apta temporibus, corporis sui, pertinentiumque ad id, curiosa: non anxie tamen; rerum quæ vitam instruunt diligens, sine admiratione cuiusquam: vsura fortunæ muneribus, non seruitura. Intelligis, etiam si non adiiciam, sequi perpetuam tranquillitatem, libertatem, depulsis his quæ aut irritant nos, aut teritant. Nam pro voluptatibus, & pro illis quæ parua ac fragilia sunt, & in ipsis flagitiis noxia, ingens gaudium subit, inconcussum, & æquabile: tum pax & concordia animi, & magnitudo cum mansuetudine. Omnis enim ex infirmitate feritas est.

CAP. IV. POTEST aliter quoque definiri bonum nostrum, id est, eadem sententia, non iisdem comprehendendi verbis. Quemadmodum idem exercitus modo latius panditur, modo in angustum coarctatur, & aut in cornua, sinuata media parte, curuatur, aut recta fronte explicatur: vis illi, vtcunque ordinatus est, eadem est, &

voluntas pro eisdem partibus standi: ita definitio summi boni alias diffundi potest & exporrigi. alias colligi, & in se cogi. Idem itaque erit si dixerō: Summum bonum est animus fortuita despiciens, virtute lætus: aut inuicta vis animi, perita rerum, placida in actu, cum humanitate multa, & conuersantium cura. Libet & ita definire, vt beatum dicamus hominem eum cui nullum bonum malumque sit nisi bonus malusque animus: honesti cultor, virtute contentus, quem nec extollant fortuita, nec frangant; qui nullum maius bonum eo quod sibi iple dare potest, nouerit; cui verã voluptas erit. voluptatum contemptio. Licet, si euagari velis, idem in aliam atque aliam faciem, salua & integra potestate, transferre. Quid enim prohibet nos beatam vitam dicere: liberum animum, & erectum & interitum ac stabilem, extra metum, extra cupiditatem positum? cui vnum bonum honestas, vnum malum turpitudō? Cetera vilis turba rerum nec detrahens quicquam beatæ vitæ, nec adiciens, sine auctu ac detrimento summi boni veniens, ac recedens. Hunc ita fundatum summum boni veniens, sequatur hilaritas continua, & lætitia alta, atque ex alto veniens, vt quæ suis gaudeat, nec maiora domesticis cupiat. Quid ni ista penset bene cum minutis & friuolis, & non perseverantibus corpusculi motibus? Quo die infra voluptatem fuerit, & infra dolorem erit.

CAP. V. VIDES autem, quam malam & noxiam seruitutem seruiturus sit, quem voluptates doloresque incertissimæ dominæ, impotentissimæque, alternis possidebunt. Ergo exeundum ad libertatem est. Hanc non alia res tribuit, quàm fortunæ negligentia. Tum illud orietur inæstimabile bonum, quies mentis in tuto collocatæ, & sublimitas, expulsisque terroribus ex cognitione veræ gaudium grande & immorum, comitasque & diffusio animi: quibus delectabitur non vt bonis, sed vt ex bono suo ortis. Quoniam liberaliter agere cœpi, potest beatus dici, qui nec cupit, nec timet, beneficio rationis. Quoniam & saxa timore & tristitia carent, nec minus pecudes: nota ideo tamen quisquam felicia dixerit, quibus non est felicitatis intellectus. Eodem loco pone homines, quos in numerum pecorum & animalium redegit hebes natura, & ignoratio sui. Nihil interest inter hos & illa. Quoniam

niam illis nulla ratio est, his parua, & malo suo, atque in peruersum solers. Beatus enim nemo dici potest extra veritatem proiectus. Beata ergo vita est in recto certoque iudicio stabilita & immutabilis. Tunc enim pura mens est, & soluta omnibus malis, cum non tantum lacerationes, sed etiam vellicationes effugerit, statuta semper ubi constitit, ac sedem suam etiam irata & infestante fortuna vindicatura. Nam quod ad voluptatem pertinet, licet circumfundatur undique, per omnes vias influat, animumque blandimentis suis leniat, aliaque ex aliis admoueat, quibus totas quoque partes nostri sollicitet: quis mortaliū, cui vllum superest hominis vestigium, per diem noctemque titillari velit, & deserto animo, corpori operam dare?

CAP. VII. SED & animus quoque, inquit, voluptates habebit suas. Habeat sane, sedeatque luxuriæ & voluptatum arbiter, impleat se omnibus eis, quæ oblectare sensus solent: deinde præterita respiciat, & exoletarum voluptatum memor exultet prioribus, futurisque iam imminet, ac spes ordinet suas, & dum corpus in præsentis sagina iacet, cogitationes ad futura præmittat. hoc mihi videtur miserior, quoniam mala pro bonis legere dementia est. Nec sine sanitate quisquam beatus est: nec sanus, cui offutura pro optimis appetuntur. Beatus est ergo iudicij rectus. Beatus est præsentibus, qualiacunque sunt, contentus, amicusque rebus suis. Beatus is, cui omnem habitum rerum suarum ratio commendat. Vident & illi qui summum bonum voluptatem dixerunt, quam turpi illud loco posuerint. Itaque negant posse voluptatem à virtute diduci, & aiunt, nec honestè quenquam viuere, vt non iucundè, nec iucundè vt non honestè viuat. Non video, quomodo ista tam diuersa in eandem copulam coniiciantur. Quid est, oro vos, cur separari voluptas à virtute non possit? videlicet quod omne boni ex virtute principium est. Ex huius radicibus etiam ea quæ vos & amatis & expetitis, oriuntur. Sed si ista indiscrèta essent, non videremus quædam iucunda, sed non honesta: quædam vero honestissima, aspera, & per dolores exigenda.

CAP. VII. ADDITE nunc, quod voluptas etiam ad vitam turpissimam venit. At virtus malam vitam non ad-

mittit. Et infelices quidam non sine voluptate, imo ob ipsam voluptatem sunt: quod non eueniret, si virtuti se voluptas immisecisset, qua virtus sæpe caret. nunquam indiget. Quid dissimilia, imo diuersa compositis? Alcum quiddam est virtus, excelsa, regale, inuictum, infatigabile: voluptas humile, seruire, imbecillum, caducum, cuius statio ac domicilium fornices & popinae sunt. Virtutem in templo inuenies, in foro, in curia, pro moris stantem, pulchrentam, coloratam, callosas habentem manus: voluptatem latitantem sæpius, ac tenebras captantem: circa balnea ac sudatoria, ac loca ædilem metuentia, mollem, eneruam, mero atque vnguento madentem, pallidam, fucatam, & medicamentis pollinctam. Summum bonum immortale est, nescit exire: nec satietatem habet, nec poenitentiam. Nunquam enim recta mens vertitur: nec sibi odio est, nec quicquam mutauit optima. At voluptas tunc cum maxime delectat, extinguitur. Nec multum loci habet, itaque cito implet: & tædio est, & post primum impetum marcet. Nec id vnquam certum est, cuius in motu natura est. Ita ne potest quidem vlla eius esse substantia, quod venit transitu celerrime, in ipso vsu sui periturum. Eo enim peruenit, vbi desinat: & dum incipit, spectat ad finem.

CAP. VIII. Quid, quod tam bonis quam malis voluptas inest? Nec minus turpes dedecus suum, quam honestos egregia delectant. Ideoque præceperunt veteres, optimam sequi vitam, non iucundissimam: vt rectæ ac bonæ voluntatis non dux, sed comes voluptas sit: Natura enim duce vtendum est: Hanc ratio obseruat, hanc consultit. Idem est ergo beate viuere, & secundum naturam. Hoc quid sit, iam aperiam Si corporis dotes & apta naturæ conferuabimus diligenter & impauide, tanquam in diem data & fugacia; si non subierimus eorum seruitutem, nec nos aliena possederint: si corpori grata & aduentitia eo nobis loco fuerint, quo sunt in castris auxilia, & armaturæ leues. Seruiant ista, non imperent: ita demum vtilia sunt menti. Inacortuptus vir sit externis & insuperabilis, miratorque tantum sui: fidens animi, atque in verumque paratus, artifex viræ. Fiducia eius non sine scientia sit, non sine constantia. Maneant illi semel placita, nec vlla in decretis eius litura sit. *Intelligitur, etiam si non adiecero,*
com-

compositum ordinatumque fore talem virum, & in his quæ ager cum comitate, magnificum erit vera ratio sensibus infusa, & capiens inde principia. Nec enim habet aliud vnde conetur, aut vnde ad verum, impetum capiat, & in se reuertatur. Nam mundus quoque cuncta complectens, rectorque vniuersi Deus, in exteriora quidem tendit, sed tamen in totum vndique in se redit. Idem nostra mens faciat: cum secuta sensus suos, per illos se ad externa porrexit, & illorum & sui potens sit, & (vt ita dicam) deinceps summum bonum. Hoc modo vna efficitur vis ac potestas concors sibi: & ratio illa certa nascetur, non dissidens nec hæsitans in opinionibus comprehensionibusque, nec in sua persuasione. Quæ cum se disposuit, & partibus suis consensit & (vt ita dicam) concinuit, summum bonum tetigit. Nihil enim prauum, nihil lubricum superest: nihil in quo arietet, aut labet.

CAP. IX. OMNIA faciet ex imperio suo. Nihilque inopinatum accidet: sed quicquid habet, in bonum exhibet, facile & parate, & sine tergiuersione agentis. Nam pigritia & hæsitatio pugnam & inconstantiam ostendit. Quare audacter licet profitearis, summum bonum esse animi concordiam. Virtutes enim ibi esse debebunt, vbi consensus atque vnitatis erit: dissident vitia. Sed tu quoque, inquit, virtutem non ob aliud colis, quam quia aliquam ex illa speras voluptatem. Primum, non si voluptatem præstatura virtus est, ideo propter hanc petitur. Non enim hanc præstat, sed & hanc: nec huic laborat, sed labor eius, quamuis aliud petat, hoc quoque assequetur. Sicut in aruo quod segeti proficissimum est, aliqui flores internascuntur, non tamen huic herbulæ, quamuis delectat oculos, tantum operis insumptum est: aliud fuit serenti propositum. hoc superuenit: sic voluptas non est merces nec causa virtutis, sed accessio. Nec quia delectat, placet: sed quia placet, delectat. Summum bonum in ipso iudicio est, & habitu optimæ mentis: quæ cum suum habitum impleuit, & finibus se suis cinxit, consummatum est summum bonum, nec quicquam amplius desiderat. Nihil enim extra totum est, non magis quam vltra finem. Itaque erras, cum interrogas quid sit illud propter quod virtutem petam. Quæris enim aliquid supra summum. Interrogas, quid petam

ex virtute ipsam. Nihil enim est melius: ipsa pretium sui est. An hoc parum magnum est? Cum tibi dicam, summum bonum est, infragilis animi rigor, & providentia, sanitas, & libertas, concordia, & decor: aliquid etiamnum exigis maius ad quod ista referantur? Quid mihi voluptatem nominas? Hominis bonum quæro, non ventris, qui pecudibus ac beluis laxior est.

CAP. X. DISSIMULAS, inquit, quid à me dicatur. Ego enim nego quenquam posse iucunde vivere, nisi simul & honeste vivat: quod non potest muris contingere animalibus, nec bonum suum cibo metientibus. Clare, inquam, ac palam testor hanc vitam, quam ego iucundam voco, non sine adiecta virtute contingere. At quis ignorat, plenissimos esse voluptatibus vestris stultissimos quosque, & nequitiam abundare iucundis, animumque ipsum non tantum genera voluptatis prava, sed multa suggerere? In primis insolentiam & nimiam æstimationem sui, tumoremque elatum super ceteros, & amorem rerum suarum cæcum & improvidum: delicias fluentes, ex minimis ac puerilibus causis exultationem iam, dicacitatem & loquacitatem, ac superbiam contumelias gaudentem, desidiam, dissolutionemque fœgnis animi indormientis sibi. Hæc omnia virtus discunt, & aurem percellit, & voluptates æstimat, antequam admittat: nec quas probavit, magni pendit (vtique enim admittit) nec vsu eorum, sed temperantia læta est. Temperantia autem cum voluptates minuatur, summi boni iniuria est. Tu voluptatem complecteris: ego compesco. Tu voluptate frueris: ego vtor. Tu illam summum bonum putas: ego nec bonum. Tu omnia voluptatis causa facis: ego nihil. Cum dico me nihil voluptatis causa facere, de illo loquor sapiente, cui soli concedis voluptatem.

CAP. XI. NON voco autem sapientem, supra quem quicquam est, nedum voluptas. Atqui ab hac occupatus quomodo resistet labori, ac periculo, egestati, & humanam vitam circumstrepentibus minis? Quomodo conspectum mortis, quomodo doloris feret? quomodo mundi fragores, & tantum acerrimorum hostium, à tam molli adversario victus? Quicquid voluptas suaserit, faciet. Age, non vides quam multa suatura sic? Nihil, inquis, poterit suadere

dere turpiter, quia adiuncta virtuti est. Non tu vides iterum, quale sit summum bonum, cui custode opus est; ut bonum sit? Virtus autem quomodo voluptatem reget, quam sequitur: cum sequi parentis sit, regere imperantis? A tergo ponitis, quod imperat. Egregium autem virtutis apud vos officium, voluptates prægustare. Sed videbimus an apud quos tam contumeliosè tractata virtus est, adhuc virtus sit: quæ habere nomen suum non potest, si loco cessit. Interim de quo agitur, multos ostendam voluptatibus obsessos, in quos fortuna omnia mûnera sua effudit, quos fatearis necesse est malos. Aspice Nomentanum & Apicium terrarum ac maris (ut isti vocant) bona conquiritentes, & super mensam recognoscentes omnium gentium animalia. Vide hos eosdem è lectis suis spectantes popinam suam, aures vocum sono, spectaculis oculos, saporibus palatum suum delectantes: mollibus leuibusque fomentis totum lacepsitur eorum corpus. Et ne nares interim cessent, odoribus variis inficitur locus ipse, in quo luxuriæ parentatur. Hoc esse in voluptatibus dices: nec tamen illis bene erit, quia non bono gaudent.

CAP. XII. MALE, inquit, illis erit: quia multa interueniunt, quæ perturbant animum, & opiniones inter se contrariæ mentem inquietabunt. Quod ita esse concedo. Sed nihilominus illi ipsi stulti, & inæquales, & sub ictu pœnitentiæ, magnas percipiunt voluptates: ut fatendum sit, tam longe tum illos ab omni molestia abesse, quam à bona mente, & (quod plerisque contingit) hilarem insaniam insanire, ac per risum furere. At contra sapientium remissæ voluptates & modestæ, ac pæne languidæ sunt, compressæque, & vix notabiles: ut quæ neque accessitæ veniant, nec quamuis per se accesserint, in honore sint, neque vllò gaudio percipientium exceptæ. Miscent enim illas & interponunt vitæ, ut ludum iocumque inter seria. Desinant ergo inconuenientia iungere, & virtuti voluptatem implicare, per quod vitium pessimis quibusque adulantur. Ille effusus in voluptates, repræbendus semper atque ebrius, quia scit se cum voluptate viuere, credit & cum virtute: audit enim voluptatem à virtute separari non posse. Deinde vitiis suis sapientiam inscribit, & abscondenda profitetur. Ita non ab Epicuro impulsus luxu-

riantur, sed vitiis dediti luxuriam suam in philosophiæ sinu abscondunt, & eo concurrunt, ubi audiunt laudari voluptatem. Nec æstimatur voluptas illa Epicuri: ita enim mehercules sentio; cum sobria & sicca sit: sed ad nomen ipsum aduolant, quærentes libidinibus suis patrocinium aliquod ac velamentum. Itaque quod vnum habebant in malis bonum perdunt, peccandi verecundiam. Laudant enim ea quibus erubescabant, & vitio gloriantur: ideoque ne resurgere quidem adolescentiæ licet, cum honestus turpi desidiæ titulus accessit.

CAP. XIII. Hoc est cur ista voluptatis laudatio perniciosa sit: quia honesta præcepta intra latent: quod corrumpit, apparet. Mea quidem ista sententia est (inuitis hoc nostris popularibus dicam) sancta Epicurum & recta præcipere, & si propius accesseris, tristitia: voluptas enim illa ad paruum & exile reuocatur: & quam nos virtuti legem dicimus, eam ille dicit voluptati. Iubet illam parere naturæ. Parum est autem luxuriæ, quod naturæ satis est. Quid ergo est? Ille qui desidiosum otium & gulæ ac libidinis vices felicitatem vocat, bonum malæ rei quærit auctorem: & dum illo venit, blando nomine inductus, sequitur voluptatem, non quam audit, sed quam attulit: & vitia sua cum cœpit putare similia præceptis, indulget illis, non timide, nec obscure: luxuriatur etiam in aperto capite. Itaque non dico quod plerique nostrorum, sectam Epicuri flagitiorum magistram esse: sed illud dico, male audit, infamis est: & immerito. Nec hoc scire quisquam potest nisi interius fuerit admissus. Frons ipsa dat locum fabulæ, & ad malam spem inuitat. Hoc tale est, quale vir fortis stolatus indutus. Constante tibi pudicitia virtus salua est. Nulli corpus tuum impudientiæ vacat, sed in manu tympanum est. Titulus itaque honestus eligatur, & inscriptio ipsa excitans animum ad ea repellenda, quæ statim eneruant, quum venerint, vitia. Quisquis ad virtutem accessit, dedit generosæ indolis spem. Qui voluptatem sequitur, videtur eneruis, fractus, degenerans à viro, peruenturus in turpia: nisi aliquis distinxerit illi voluptates, vt sciat quæ ex eis intra naturale desiderium sistant, quæ in præceps ferant, infinitaque sint, & quo magis implentur, eo magis inexpleriles. Agedum virtus antecedit: tatum erit omne vesti

vestigium. Voluptas nocet nimia: in virtute non est vè-
tendum, ne quid nimium sit: quia in ipsa est modus.

CAP. XIV. Non est bonum, quod magnitudine labo-
rat sua. Rationabilem porro sortitis naturam, quæ me-
lius res quam ratio proponitur? & si placet illa iunctura;
si hoc placet ad beatam vitam ire comitatu, virtus antecè-
dat, comitetur voluptas, & circa corpus, vt umbra versetur.
Virtutem quidem excelssissimam omnium voluptati
tradere ancillam, nihil magnum animo capientis est. Pri-
ma virtus sit, nec ferat signa. Habebimus nihilominus vol-
uptatem, si domini eius & temperatores erimus. Aliquid
nos exorabit, nihil coget. At hi qui voluptati tradiderè
principia, vtroque caruere. Virtutem enim amittunt,
ceterum non ipsi voluptatem, sed ipsos voluptas habet:
cuius aut inopia torquentur, aut copia strangulantur.
Miseri, si deserantur ab illa: miseriore, si obruuntur.
Sicut deprehensi in mari Syrico, modo in sicco relin-
quuntur, modo torrente vnda fluctuantur. Euenit autem
hic nimia intemperantia, & amore cæco rei. Nam mala
pro bonis petenti periculosum est assequi. Vt feras cum la-
bore periculoque venamur, & captarum quoque illarum
solicita possessio est: sæpe enim laniant dominos: Ita ha-
bentis magnæ voluptates, in magnum malum euasere, cap-
tæque cepere. Quæ quo plures maioresque sunt, eo ille
minor, ac plurimum seruus est, quem felicem vulgus ap-
pellat. Permanere libet in hac etiamnum huius rei imagi-
ne. Quemadmodum qui bestiarum cubilia indagat, &
laqueo captare feras magno æstimat & magnos canibus
circumdare saltus, vt illarum vestigia premat, potiora de-
ferit, multisque officiis renuntiat: ita qui sectatur volupta-
tem, omnia postponit; & primam libertatem negligit, ac
pro ventre dependit: nec voluptates sibi emit, sed se volu-
ptatibus vendit.

CAP. XV. Quid tamen, inquit, prohibet in vnum vit-
tutem voluptatemque confundi, & ita effici summum bo-
num, vt idem & honestum & iucundum sit? quia pars ho-
nesti non potest esse, nisi honestum. Nec summum bonum
habebit sinceritatem suam, si aliquid in se viderit dissimile
meliori. Nec gaudium quidem quod ex virtute oritur,
quamuis bonum sit, absoluti tamen boni pars est; non

magis quam læticia & tranquillitas, quamvis ex pulcherri-
 mis causis nascantur. Sunt enim ista bona, sed consequen-
 tia summum bonum, non consummantia. Qui vero volu-
 ptatis virtutisque societatem facit, & ne exæquat qui-
 dem, fragilitate alterius boni, quicquid in altero vigoris
 est, hebetat, libertatemque illam ita demum, si nihil se-
 pretiosius nouit, iniunctam sub iugum mitrit. Nam (quæ
 maxima seruitus est) incipit illi opus esse fortuna. Sequi-
 tur vita anxiosa, suspiciosa, trepida, casum pavēs, temporum-
 que suspensa momentis. Non das virtuti fundamentum
 graue, immobile, sed iubēs illam in loco volubili stare.
 Quid autem tam volubile est, quam fortuitorum expecta-
 tio, & corporis, rerumque corpus afficientium varietas?
 Quomodo hic potest Deo parere, & quicquid euenit, bo-
 no animo excipere, nec de fato queri, casuum suorum be-
 nignus interpret, si ad voluptatum dolorumque pun-
 stiunculas concutitur? Sed nec patriæ quidem bonus tu-
 tor aut vindex est, nec amicorum propugnator, si ad vo-
 luptates vergit. Illo ergo summum bonum descendit, vnde
 nulla vi detrahatur: quo neque dolori, neque spei, neque
 timori sit aditus, nec ulli rei quæ deterius summi boni
 ius faciat. Descendere autem illa sola virtus potest. Illius
 gradu clius ille frangendus est. Illa fortiter stabit, &
 quicquid euenit, feret: non patiens tantum, sed etiam
 volens: omnemque temporum difficultatem sciet legem
 esse naturæ: & ut bonus miles feret vulnera, enumerabit
 cicatrices, & transuerberatus telis, moriens amabit eum,
 pro quo cadet, imperatorem: habebit in animo illud ve-
 tus præceptum: Deum sequere. Quisquis autem queritur,
 & plorat, & gemit, imperata facere vi cogitur, & inuitus
 rapitur ad iussa nihilominus. Quæ autem dementia est,
 potius trahi quam sequi? Tam mehercule, quam stulticia
 & ignorantia conditionis suæ, dolere, quod aliquid tibi
 incidit durius, aut mirari aut indigne ferre ea, quæ tam
 bonis accidunt quam malis; morbos dico, funera, debilita-
 tes, & cetera ex transuerso in vitam humanam incurren-
 tia. Quicquid ex vniuersi constitutione patiendum est,
 magno excipitur animo. Ad hoc sacramentum adacti su-
 mus, ferre mortalia: nec perturbari his, quæ vitare, nostræ
 potestatis non est. In regno nati sumus. Deo parere,
 liber;

DE VITA
 C. P. XVI.
 Quæ hæc est
 exilis, quod non
 de vi in timore
 Deum etiam
 tum longum &
 his libertatem
 proinde bene
 sum accidit.
 Quod ego videri
 & diuina. Quis
 deesse potest
 transiens opus
 qui ad vitam
 est tamen aliq
 na laetanti
 morale.
 alicui, alij
 sus est, & de
 dum liberi
 C. P. XVII.
 conlatrat
 queris, quæ
 pecuniam
 damno morte
 morte diuina
 his tempero
 vis desiderat
 timoribus
 verum habet
 bonæ
 vix in bono
 videri
 apud
 tum. Sed
 magister
 ra quam
 non videri
 res habet.

libertas est.

CAP. XVI. ERGO in virtute posita est vera felicitas. Quid hæc tibi suadebit? Ne quid aut bonum, aut malum existimes, quod nec virtute, nec malitia continget. Deinde vt sit immobilis contra malum ex bono, vt, qua fas est, Deum effingas. Quid tibi pro hac expeditione promittitur? Ingentia & æqua diuinis. Nihil cogaris: nullo indigebis: liber eris, tutus, indemnis: nihil frustra tentabis: nihil prohibeberis. Omnia tibi ex sententia cedent. Nihil aduersum accidet. Nihil contra opinionem ac voluntatem. Quid ergo? virtus ad viuendum beate sufficit, perfecta illa & diuina? Quid ni sufficiat? immo superfluit. Quid enim deesse potest extra desiderium omnium posito? quid extrinsecus opus est ei, qui omnia sua in se collegit? Sed ei qui ad virtutem tendit, etiam si multum processit, opus est tamen aliqua fortunæ indulgentia, adhuc inter humana luctanti, dum nodum illum exoluit, & omne vinculum mortale. Quid ergo interest? Quod alij alligati sunt, alij astricti, alij districti quoque. Hic qui ad superiora progressus est, & se altius extulit, laxam catenam trahit, nondum liber, iam tamen pro libero.

CAP. XVII. SI quis itaque ex istis qui philosophiam conserant, quod solent, dixerit: Quare ergo tu fortius loqueris, quam viuis? Quare superiori verba summittis, & pecuniam necessarium tibi instrumentum existimas, & damno moueris, & lacrymas, audita coniugis aut amici morte dimittis, & respicis famam, & malignis sermonibus tangeris? Quare cultius rus tibi est, quam naturalis vsus desiderat? Cur non ad præscriptum tuum cœnas? Cur tibi mundior suppellex est? Cur apud te vinum ætate tua vetustius bibitur? Cur autem domus disponitur? Cur arbores præter umbram nihil daturæ conferuntur? Quare vxor tua locupletis domus censum auribus gerit? Quare pædagogium pretiosa veste succingitur? Quare ars est apud te, ministrare: nec temere, & vt liber collocatur argentum, sed perite seruitur, & est aliquis scindendi obsonium magister? Adice, si vis, cur trans mare possides? Cur plura quam nosti, possides? Turpiter aut tam negligens es, vt non noueris pauculos seruos: aut tam luxuriosus vt plures habeas, quam quorum notitiæ memoria sufficiat? Ad-

iuuabo postmodum conuicia, & plura mihi quam putas, obuiam. Nunc hoc respondebo tibi. Non sum sapiens, & ut malevolentiam tuam pascam, Nec ero. Exigo itaque à me, non ut optimis par sim, sed ut malis melior. Hoc mihi satis est, quotidie aliquid ex vitiis meis demere, & errores meos obiurgare. Non perueni ad sanitatem, ne perueniam quidem: delinimenta magis quam remedia podagrae meae compono, contentus si rarius accedit, & si minus verminatur. Vestris quidem pedibus comparatus, debilis cursor sum.

CAP. XVIII. HÆC non pro me loquor: ego enim in alto vitiorum omnium sum: sed pro illo, cui aliquid acti est. Aliter, inquit, loqueris: aliter viuis. Hoc per malignissima capita, & optimo cuique inimicissima, Platoni obiectum est: obiectum Epicuro, obiectum Zenoni. Omnes enim ipsi dicebant, non quemadmodum ipsi viuerent, sed quemadmodum viuendum esset. De virtute non de me loquor. Et cum vitiis conuicium facio, in primis meis facio: cum potuero, vitam quomodo oportet. Nec malignitas me ista multo veneno tincta deterrebit ab optimis. Ne virus quidem istud, quo alios spargitis, vos necatis, me impediet quo minus perseuerem laudare vitam, non quam ago, sed quam agendam scio: quo minus virtutem adorem, & ex interuallo ingenti reptabundus sequar. Expectabo scilicet, ut quicumque malevolentiae iniuriatum sit, cui saepe nec Rutilius fuit, nec Cato? Cur & aliquis non istis diues nimis videatur, quibus Demetrius Cynicus parum pauper est? O virum acerrimum, & contra omnia naturae desideria pugnantem, ita quod sibi interdixit habere, interdixit & poscere. Negat enim sapientem agere. Vides eum? non virtutis scientiam, sed egestatem professus est.

CAP. XIX. DIODORVM Epicureum philosophum, qui intra paucos dies finem vitae suae manu sua imposuit, negat ex decreto Epicuri fecisse, quod sibi gulam praesecuit. Alij dementiae videri volunt factum hoc eius, alij temeritatem. Ille interim beatus, ac plenus bona conscientia, reddidit sibi testimonium vita excedens, laudauitque aetatis in portu & ad ancoram actae quietem; & dixit quod vos inuiti audistis, quasi vobis quoque faciendum sit:

Vixi, & quem dederat cursum fortuna peregi.

De al-

DE VITA
 Delictis vna, de
 agerem ad diu
 et certum igno
 tis. Rex et can
 alia virtus, ex
 vita splendida
 gis quanto il
 virtutem le
 quid vos citi
 gatis quoniam
 oratione su
 ingentia, vni
 figere se cre
 elauso iustit
 bus singulis
 quot cupidit
 ledici, in al
 rem illis, nū
 sperantur.

CAP. XX.
 tur: multum
 neta mente
 quid esse illi
 bona verba, d
 diorum silan
 tio est. Qu
 aggressus v
 tur. Genero
 tur suae v
 cipere, quom
 possunt. Qu
 tu audiam, q
 erunt, p
 fentes & ad
 bunt, tribu
 fortuna non
 terra omne
 num. Ego
 naturam
 lius genero

De alterius vita, de alterius morte disputatis: & ad nomen magnorum ob aliquam eximiam laudem virorum, sicut ad occursum ignotorum hominum minuri canes, latrat. Exped: enim vobis neminem videri bonum: quasi aliena virtus, exprobratio delictorum vestrorum sit. Inuiti splendida cum sordibus vestris confertis, nec intelligitis quanto id vestro detrimento audeatis. Nam si illi qui virtutem sequuntur, avari, libidinosi, ambitiosi que sunt: quid vos estis, quibus ipsum nomen virtutis odio est? Negatis quenquam præstare quæ loquitur, nec ad exemplar orationis suæ viuere. Quid mirum? cum loquatur fortia, ingentia, omnes humanas tempestates euadentia: cum refigere se crucibus conentur, in quas vnusquisque vestrum clauos suos ipse adiecit. Ad supplicium tamen acti stipitibus singulis pendent. Hi qui in seiplos animaduertunt, quot cupiditatibus, tot crucibus distrahuntur: & maledici, in alienam contumeliam venusti sunt. Crederem illis, nisi quidam ex patibulo suos spectatores conspuerunt.

CAP. XX. Non præstant philosophi quæ loquuntur: multum tamen præstant, quod loquuntur, quod honesta mente concipiunt. Nam si & paria dictis agerent, quid esset illis beatius? Interim non est, quod contempnas bona verba, & bonis cogitationibus plena præcordia Studiorum salutarium, etiam citra effectum, laudanda tractatio est. Quid mirum, si non ascendunt in altum? Arduos aggressus virtutis suspice, etiam si decidunt, magna conantur. Generosa res est, respicientem non ad suas, sed ad naturæ suæ vires, conari alta, tentare, & mente maiora concipere, quàm quæ etiam ingenti animo adornatis effici possint. Qui sibi hoc proposuit: Ego mortem eodem vultu audiam, quo videbo. Ego laboribus, quancumque illi erunt, parebo, animo fulciens corpus. Ego diuitias & præsentem & absentem æque contempnam: nec si alicubi iacebunt, tristior: nec si circa me fulgebunt, animosior. Ego fortunam nec venientem sentiam, nec recedentem. Ego terras omnes tanquam meas videbo, meas tanquam omnium. Ego sic viuam, quasi sciam aliis me natum: & naturæ reum hoc nomine gratias agam. Quo enim melius genere negotium meum agere potuit? vnum me do-

havit omnibus: vni mihi omnes. Quicquid habebō, nec
 sordide custodiam, nec prodige spatgam: Nihil magis pos-
 sidere me credam, quā bene donata: non numero, nec
 pondere beneficia, nec vlla, nisi accipientis aestimatione,
 pendam. Nunquam id mihi multum erit, quod dignus acci-
 piet. Nihil opinionis causa, omnia conscientia faciam:
 populo spectante fieri credam, quicquid me conscio fa-
 ciam. Edendi erit bibendique finis, desideria naturae re-
 fungere, non implere alium, & exinanire. Ego amicis
 iucundus, inimicis mitis & facilis, exorabor antequam ro-
 get, honestis precibus occurram. Patriam meam esse mun-
 dum sciam: & praesides deos supra me circaque me stare,
 factorum ditorumque censors. Quandocunque autem
 natura spiritum reperet, aut ratio dimittet, testatus erit
 bonam me conscientiam amasse, bona studia: nullius per
 me libertatem imminutam, minimè meam.

CAP. XXI. QVI hoc facere proponet, volet, tenta-
 bit, ad deos iter faciet: nā ille, etiam si non tenuerit, ma-
 gnis tamen excidit ausis. Vos quidem qui virtutem cultor-
 umque eius odistis, nihil noui facitis. Nam & solem lu-
 mina agra formidant, & auersantur diem splendidum no-
 gurna animalia, quae ad primum eius ortum stupent, &
 latibula sua passim petunt, abduntur in aliquas rimas ti-
 mida lucis. Gemite, & infelicem linguam bonorum exer-
 cepte conuicio. Instate, commordete. citius multo frange-
 ris dentes, quā imprimetis. Quare ille philosophiae stu-
 diosus est, & tam diues vitam agit? Quare opes contem-
 nendas dicit, & habet: vitam contemnendam putat, & ta-
 men viuit? Valetudinem contemnendam, & tamen illam
 diligentissime tuetur, atque optimam mauiat? Et exilium
 nomen vanum putat, & ait, Quid est enim mali, mutare
 regiones? & tamen, si licet, senescit in patria. Et inter lon-
 gius tempus & breuius nihil interesse iudicat: tamen si ni-
 hil prohibet, extendit aetatem, & in multa senectute pla-
 cidus viuet? Ait ista debere contemni; non, ne habeat, sed
 ne sollicitus habeat. Non abiget illa à se: sed abeuntia se-
 curus prosequetur. Diuitias quidem vbi tutius fortuna
 deponet quam ibi, vnde sine querela reddentis receptura
 est? M. Cato cum laudaret Curium & Garuncanium, &
 saeculum illud in quo censorum crimen erat, pauca ar-
 genti

genti lamellæ, possidebat ipse quadragies sestertium: minus sine dubio quam Crassus, plus tamen quam censorius Cato. Maiore spatio, si comparentur, proauum vicerat, quam à Crasso vinceretur. Et si maiores illi obuicissent opes, non spreuisset. Nec enim se sapiens indignum vllis muneribus fortuitis putat. Non amat diuitias, sed mauult. Non in animum illas, sed in domum recipit. Nec resouit possessas, sed continet, & maiorem virtuti suæ materiam subministrari vult.

CAP. XXII. Quid autem dubij est, quin maior materia sapienti viro sit animum explicandi suum in diuitiis quam in paupertate: cum in hac vnum genus virtutis sit, non inclinari, nec deprimi: in diuitiis & temperantia, & liberalitas, & diligentia, & dispositio, & magnificentia, campum habeat patentem? Non contemnet se sapiens, etiam si fuerit minimæ staturæ: esse tamen se procerum volet, & exilis corpore, ac amisso oculo valebit: malet tamen sibi esse corporis robur. Et hæc ita, vt sciat esse aliud in se valentius. malam valetudinem tolerabit, bonam optabit. Quædam enim etiam si in summam rei parua sunt, vt & subduci sine ruina principalis boni possint, adiiciunt tamen aliquid ad perpetuam lætitiã, & virtute nascentem. Sic illum afficiunt diuitiæ, & exhilarant, vt nauigantem secundus & ferens ventus, vt dies bonus, vt in bruma ac frigore apricus locus. Quis porro sapientum, nostrorum dico, quibus vnum est bonum virtus, negat etiam hæc quæ indifferentia vocamus, habere in se aliquid pretij, & alia aliis esse potiora? Quibusdam ex his tribuitur aliquis honoris, quibusdam multum. Ne erres itaque, inter potiora diuitiæ sunt. Quid ergo, inquis, me derides, cum eundem apud te locum habeant, quem apud me? Vis scire quam non habeant eundem locum? Mihi diuitiæ si effluerint, nihil auferent, nisi semetipsas: tu stupebis, & videberis tibi sine te relictus, si illæ à te recesserint. Apud me diuitiæ aliquem locum habent: apud te, summum. Ad postremum, diuitiæ meæ sunt, tu diuitiarum es.

CAP. XXIII. DESINE ergo philosophis pecunia interdiceret. Nemo sapientiam paupertate damnauit. Habebit philosophus amplas opes: sed nulli detractas, nec alieno sanguine cruentas, sine cuiusquam iniuria parras, si-

ne sordidis quæstibus, quarum tam honestus sit exitus quam introitus, quibus nemo ingemiscat, nisi malignus. In quantum vis, exaggera illa, honestæ sunt in quibus cum multa sint quæ quisque sua dici velit, nihil est quod quisquam suum possit dicere. Ille vero fortunæ benignitatem à se non submouebit, & patrimonio per honesta quæsito nec gloriabitur, nec erubescet. Habebit tamen etiam quo glorietur, si aperta domo, & admissa in res suas ciuitate poterit dicere: *Quod quisque suum agnouerit, tollat. O magnum virum, o prime diuitem, si opus ad hanc vocem consonet, si post hanc vocem tantundem habuerit!* ita dico, si turus & securus seruationem populo præbuerit: si nihil quisquam apud illum inuenerit, quo manus iniiciat, audacter & propalam erit diues. Sicut sapiens nullum denarium inter limen suum admittet male intrantem: ita & magnas opes, munus fortunæ, fructumque virtutis, non repudiabit, nec excludet. *Quid enim est, quate illis bonum locum inuideat? veniant, hospitentur. Nec iastabit illas, nec absconder. Alterum infruicti animi est, alterum timidi & pusilli, velut magnum bonum intra sinum continentis, nec, vt dixi, eiciet illas è domo. Quid enim dicet? vtrum ne inutiles estis: an, Ego vt diuitiis nescio? Quæ admodum etiam si pedibus suis poterit iter conficere: ascendere tamen vehiculum malet: sic si poterit esse diues, volet: & habebit vtrique opes: sed tanquam leues, & auolaturas: nec illi alij, nec sibi graues esse patietur. Donabit. Quid crexisti aures? Quid expeditis sinum? Donabit, aut bonis, aut eis quos facere poterit bonos. Donabit cum summo consilio, dignissimos eligens: vt qui meminerit, tom expensorum quam acceptorum rationem esse reddendam. Donabit ex recta & probabili causa. Nam inter turpes iacturas malum manus est. Habebit sinum facilem, non perforatum, ex quo multa exeant, nihil excidat.*

CAP. XXIV. ERRATA, si quis existimat facilem rem esse donare. Plurimum ista res habet difficultatis, si modo consilio tribuitur, non casu & impetu spargitur. Hunc promereor, illi reddo: huic succurro, huius misereor. Illum instruo, dignum quem non diducat paupertas, nec occupatum teneat. Quibusdam non dabo quamuis desit: quia etiam si dederò, erit defuturum. Quibusdam offeram, quibusdam

budam etiam inculcabo. Non possum in hac re esse negligens: nunquam magis nomina facio, quam cum dono. Quid? tu inquis, recepturus donas? immo non perditurus. Eo loco sit donatio, vnde repeti non debeat, reddi possit. Beneficium collocetur, quemadmodum thesaurus alte obrutus: quem non eruas, nisi fuerit necesse. Quid domus ipsa diuitis viri, quantam habet benefaciendi materiam? Quis enim liberalitatem tantum ad rogatos vocat? Homi- nibus prodesse natura iubet: serui liberi ne sint, ingenui an libertini, iustæ libertatis, an inter amicos datæ, quid referet? vbiunque homo est, ibi beneficio locus est. Potest etiam pecuniam suam intra limen suum diffundere, & liberalitatem exercere: quæ non quia liberis debetur, sed quia à libero animo proficiscitur, ita nominata est. Hæc apud sapientem nec vnquam in turpes indignosque impingitur, nec vnquam ita defatigata erit, vt non quotiens dignum inuenerit, quasi ex pleno fluat. Non est ergo quod perpe- ram exaudiatis, quæ honeste, fortiter, animose à studiosis sapientiæ dicuntur. Et hoc primum attendite. Aliud est, studiosus sapientiæ: aliud, iam adeptus sapientiam. Ille ti- bi dicit: Optime loquor, sed adhuc inter mala volutor plurima. Non est quod me ad formulam meam exigas: cum maxime facio me & formo, & exemplar ingens attollo, si processero, quantum proposui, exige, vt dictis facta respon- deant. Assectus vero humani boni summam, aliter tecum aget & dicit: Primum non est quod tibi permittas de me- lioribus ferre sententiam. Mihi iam quod argumentum est recti contigit, malis displicere. Sed vt tibi rationem red- dam, quam nulli mortalium inuideo, audi quid promittam, & quanti quæque æstimem. Diuitias nego bonum esse: nam si essent, bonos facerent. Nunc quoniam quod apud ma- los deprehenditur, dici bonum non potest: hoc illis no- men nego. Ceterum & habendas esse, & vtilis & magna commoda adferentes, fateor.

CAP. XXV. Quid ergo sit, quare illas non in bonis numerem, & quid in illis præstem aliud, quã vos, quoniam inter vtrosque conuenit habendas, audite. Pone in opu- lentissima me domo, pone vbi aurum argentumque in promiscuo vsu sit. Non suspiciam me ob ista, quæ etiam si apud me, extra me tamen sunt. In sublicium pontem me trans-

fer, & inter egentes abige: non ideo tamen me despiciam, quod in illorum numero confideo, qui manum ad stipem porrigunt. Quid enim ad rem, an frustum panis desit, cui non deest mori posse? Quid ergo est? domum illam splendidam malo, quam pontem. Ponam me in instrumentis splendidentibus, & delicato apparatu: nihilo me feliciorum credam, quod mihi molle erit apiculum, quod purpura conuiuis meis substerneretur. Nihilo miserior ero, si lassa ceruix mea in manipulo sceani acquiescet, si super circense tomentum, per futuras veteris lintei effluens, incubabo. Quid ergo est? Malo quid mihi animi sit ostendere, praetextatus & Canusinatus, quam nudis scapulis. Ut omnes mihi dies ex voto cedant, nouæ gratulationes prioribus subtexantur: non ob hoc mihi placebo. Muta in contrarium hanc indulgentiam temporis: hinc illinc percutiatur animus, damno, luctu, in cursionibus variis, nulla hora sine aliqua querela sit: non ideo me dicam inter miserissima miserum: non ideo aliquem execrabor diem: prouisum est enim à me, ne quis mihi ater dies esset. Quid ergo est? Malo gaudia temperare, quam dolores compefcere. Hoc tibi ille Socrates dicit. Fac me victorem vniuersarum gentium. Delicatus ille Liberi curtus triumphantem vsque ad Thebas à solis ortu vehat. Iura reges Persarum petant: Me hominem esse tum maxime cogitabo, cum deus vndique consalutabor. Huic tam sublimi fastigio coniunge protinus præcipitem mutationem: in alienum imponar ferculum, exornaturus victoris superbi ac feri pompam: non humilior sub alieno curtu agar, quam in meo steteram. Quid ergo est? vincere tamen, quam capi malo. Totum fortunæ regnum despiciam: sed ex illo, si dabitur electio, molliora sumam. Quicquid ad me venerit, bonum fiet: sed malo faciliora ac iucundiora veniant: & minus vexatura tractantem. Non est enim quod vllam existimes esse sine labore virtutem: sed quædam virtutes stimulis, quædam frans egent. Quemadmodum corpus in procliu retineri debet, in ardua impelli: ita quædam virtutes in procliu sunt, quædam cliu subeunt. An dubium sit, quin escendant, nitatur, obluetur, patientia, fortitudo, perseverantia, & quæcumque alia duris opposita virtus est, & fortunam subigit? Quid ergo non æque manifestum est per

DE VITA
 spe horum in
 dicitur? In his
 de horum
 adhibetur
 illa dicitur
 pendis cum
 Cat. XXVI
 vltimile, que
 gorum exper
 go, in qua
 vltimis. Sen
 pernent: qu
 ter me
 bere volum
 rem virtum
 piens diuini
 tanquam ali
 miseris, aff
 me pauperat
 fit. Nonquam
 res bello: quæ
 mus formid
 lentes: vos op
 ruit, in
 rium habet
 nec proced
 inelisi, & i
 rium spectat
 instruantur
 vltis rebu
 molli, iam qu
 bolent dant
 sentibus lau
 tes motu
 na atque cal
 pines rebu
 te vltim
 reat ostend
 animus vni
 tur, sed in

est per deuexum ire liberalitatem, temperantiam, mansuetudinem? In his continemus animum, ne prolabatur: in illis exhortamur, incitamusque. Acerrimas ergo paupertati adhibebimus, illas quæ pugnare sciunt, fortiores: diuitiis illas diligentiores, quæ suspensum gradum ponunt, & pondus suum sustinent.

CAP. XXVI. CVM hoc ita diuisum sit, malo has in usu mihi esse, quæ exercendæ tranquillius sint, quam earum quarum experimentum sanguis & sudor est. Ergo non ego, inquit sapiens, aliter uiuo quam loquor, sed vos aliter auditis. Sonus tantummodo uerborum ad aures uestras peruenit: quid significet, non quaeritis. Quid ego inter me stultum, & te sapientem interest, si uterque habere uolumus? Plurimum. Diuitiæ enim apud sapientem uirum in seruitute sunt: apud stultum, in imperio. Sapiens diuitiis nihil permittit: uobis diuitiæ omnia. Vos, tanquam aliquis uobis æternam possessionem earum promiserit, assuescitis illis, & cohæretis. sapiens tunc maxime paupertatem mediatur, cum in mediis diuitiis consistit. Nunquam imperator ita paci credit, ut non se præparet bello: quod etiam si non geritur, indictum est. Vos domus formosa, tanquam nec ardere nec ruere possit, insolentes: vos opes tanquam periculum omne transceuderint, maioresque sint, quam quibus consumendis satis uirium habeat fortuna, obstupefaciunt. Otiosi diuitiis luditis, nec prouidetis illarum periculum: sicut barbari plerumque inclusi, & ignari machinarum, segnes laborem obsidentium spectant, nec quo illa pertineant, quæ ex longinquo instruuntur, intelligunt: idem uobis euenit. Marteris in uestris rebus: nec cogitatis, quot casus undique immincant, iamque pretiosa spolia laturi. Sapienti quisquis abstulerit diuitias, omnia illi sua relinquet. Viuit enim præsentibus lætus, futuri securus. Nihil magis, Socrates inquit, aut aliquis alius, cui idem ius aduersus humana atque eadem potestas est, persuasi mihi, quam ne ad opinioniones uestras actum uitæ meæ flecterem. Solita conferre uelut infantes. Hæc dicit ille, cui sapientia contigit: quem animus uitiorum immunis increpare alios, non quia odit, sed in remedium, iubet. Adiciet his illa: Existimatis

me vestra non meo nominae, sed vestro mouet. odisse & læcessere virtutem, bonæ spei eiuratio est. Nullam mihi iniuriam facitis, sicut ne diis quidem hi qui aras euertunt: sed malum propositum apparet, malumque consilium, etiam vbi nocere non potuit. Sic vestras hallucinationes fero, quemadmodum Iupiter optimus maximus ineptias poetarum: quorum alius illi alas imposuit: alius cornua: alius adulterum illum induxit, & abnoctantem: alius seuum in deos: alius iniquum in homines: alius raptorem ingenuorum, corruptoremque, & cognatorum quidem: alius patricidam, & regni alieni paternique expugnatorem. Quibus nihil aliud actum est, quam vt pudor hominibus peccandi demeretur, si tales deos credidissent. Sed quanquam ista me nihil lædant, vestra tamen vos moneo causa: suspicite virtutem. Credite his qui illam diu securi, magnum quiddam ipsos, & quod in dies maius appareat, sequi clamant. Et ipsam vt deos, & professores eius vt antistites colite: & quotiens mentio sacra literarum interuenerit, fauete linguis. Hoc verbum non, vt plerique existimant, à fauore trahitur: sed imperatur silentium, vt rite peragi possit sacrum, nulla voce mala obstrepente.

CAP. XXVII. QVOD multo magis necessarium est imperari vobis, vt quotiens aliquid ex illo profereretur oraculo, intenti & compressa voce audiatis. Cum fistrum aliquis concutiens ex imperio mentitur, cum aliquis secandi lacertos suos artifex, brachia atque humeros suspensa manu cruentat, cum aliqua genibus per viam repens vululat, lautumque linteatus senex, & medio lucernam diè præferens conclamat, iratum aliquem deorum concurritis & auditis, & diuinum esse eum, inuicem mutuum alentes stuporem, affirmatis. Ecce Socrates ex illo carcere, quem intrando purgauit, omnique honestiorem curia reddidit, proclamat: Quis ilte furor? quæ ista inimica diis hominibusque natura est? infamare virtutes, & malignis sermonibus sancta violare? Si potestis, bonos laudate: si minus, transite. Quod si vobis exercere terram istam licentiam placeat, alter in alterum incurstare. Nam cum in cœlum insanitis, non dico sacrilegium facitis, sed operam perditis. Præbui ego aliquando Aristophani materiam iocorum: tota illa comicorum poetarum manus in me venenatos sa-

DE VITA
 iustitiam. Vultus
 propinquatur. Proinde
 in magis interuenit
 aboleuerunt. Dicitur
 et nota est. Præter
 vultu manu deinde
 vultuque motu sine
 teat, aut per tot
 Afflute sicque impetu
 ma & insuperabili
 sam exerce. Po
 temque martiam
 tem vacat lucra
 quam. Quæ h
 lantius cœnat
 rum corporum
 scabies depal
 niam: Aristoc
 xent: Epicuro
 & Phædrum ob
 mum vobis
 mala vestra cau
 diunt, alia gra
 ardentia? Non
 vestrum parum
 probra meliorum
 CAP. XXVIII
 tantumque vestre
 tuiso aut in theat
 nec vultu
 deo que temp
 rapitur symph
 trapeza. In
 nunt quoque
 mos vestre
 dem, & vult
 rapit? Cui
 cet nihil aliud
 primo in diplo

les suos effudit. Illustrata est virtus mea, per ea ipsa, per quæ petebatur. Produci enim illi & tentari expedit: nec illi magis intelligunt quanta sit, quam qui vires eius lacescendo senserunt. Duritia silicis nulli magis quam ferientibus nota est. Præbeo me non aliter quam rupes aliqua in vadoso mari destituta, quam fluctus non desinunt vnde-
 cunque moti sunt verberare: nec ideo aut loco eam mouent, aut per tot ætates crebro incurfu suo consumunt. Affilite facite impetum, ferendo vos vincam. In ea quæ firma & insuperabilia sunt, quicquid incurrit, malo suo vim suam exercet. Proinde quærite aliquam mollem cedentemque materiam, in quam tela vestra figantur. Vobis autem vacat aliena scrutari mala, & sententias ferre de quocumque. Quare hic philosophus laxius habitat? Quare hic lautius cenat? Papulas obseruatis alienas, ipsi obstiti plurimis vlceribus. Hoc tale est, quale si quis pulcherrimorum corporum næuos aut verrucas derideat, quem fera scabies depascitur. Obiicite Platoni, quod petierit pecuniam: Aristoteli, quod acceperit: Democrito, quod neglexerit: Epicuro, quod consumpsit: mihi ipsi Alcibiadem *g. prociator. 2. 28.* & Phædrum obiectate. O vos maximè felices, cum primum vobis imitari vitia nostra contigerit. Quin potius mala vestra circumspicitis, quæ vos ab omni parte confodiunt, alia grassantia extrinsecus, alia in visceribus ipsis ardentia? Non eo loco res humanæ sunt, etiamsi statum vestrum parum nostis, vt vobis tantum otij supersit, vt in probra meliorum agitare linguam vacet.

CAP. XXVIII. Hoc vos non intelligitis, & alienum fortunæ vestræ vultum geritis: sicut plurimi, quibus in circo aut in theatro desinentibus, iam funesta domus est, nec annunciatum malum. At ego ex alto prospiciens, video quæ tempestates aut immineant vobis, paulo tardius rupturæ nymbum suum, aut tam vicinæ, vt vos ac vestra rapturæ sint, si propius accesserint. Quid porro? nonne nunc quoque (etiam si parum sentitis) turbo quidam animos vestros rotat & inuoluit fugientes, petentesque eadem, & nunc in sublime alleuatos, nunc infima allisos rapit? Circi nobis magno consensu vitia commendant. Licet nihil aliud quod sit salutare tentemus, proderit tamen primo in seipsum secedere. Meliores erimus singuli. Quid

quod secedere optimos viros, & aliquod exemplum eligere, ad quod vitam dirigamus, licet? Tunc potest obtinere quod semel placuit, vbi nemo interuenit qui iudicium adhuc imbecillum populo adiutore detorqueat. Tunc potest vita, aequali & vno tenore procedere, quam propositis diuersissimis scindimus. Nam inter cetera mala illud pessimum est, quod vitia ipsa mutamus. Sic ne hoc quidem nobis contingit, permanere in malo iam familiari. Aliud ex alio placet, vexatque nos. Hoc quoque, quod iudicio nostra non tantum praua, sed etiam leuia sunt. Fluctuamus, aliudque ex alio comprehendimus: petita relinquimus, relicta repetimus: alterna inter cupiditatem nostram & penitentiam vices sunt. Pendemus enim toti ex alienis iudiciis: & id optimum nobis videtur, quod petitores laudatorisque multos habet, non id quod laudandum pendendumque est. Nec viam bonam ac malam per se aestimamus, sed turba vestigiorum, in quibus nulla sunt redeuntium. Dices mihi: Quid agis Seneca? deseris partes. Certè Stoici vestri dicunt: Vsq; ad vltimum vitæ finem in actu erimus, non desinemus communi bono operam dare, adiuuare singulos, opem ferre etiam inimicis, eniti manu. Nos sumus, qui nullis annis vacationem damus, & quod ait ille vir disertissimus, Canitiem galea premimus. Nos sumus, apud quos vsque eo nihil ante mortem otiosum est, vt, si res patitur, non sit ipsa mors otiosa. Quid nobis Epicuri præcepta in ipsis Zenonis principiis loqueris? Quid tu bene & nauiter, si partium piget, transfugis potius, quam prodis? Hoc tibi in præsentia respondebo. Nunquid vis amplius, quam vt me similem ducibus meis præstem? Quid ergo est? non quo miserint me illi, sed quo duxerint, ibo.

CAP. XXIX. Nunc probabo tibi, non desciscere me à præceptis Stoicorum: nam ne ipsi quidem à suis desciscerunt: & tamen excusatissimus essem, etiam si non præcepta illorum sequerer, sed exempla. Hoc quod dico, in duas diuidam partes. Primum, vt possit aliquis, vel à prima ætate, contemplationi veritatis totum se tradere, rationem viuendi querere, atque exercere secreto: Deinde, emeritis iam stipendiis, prostrigata ætatis, optimos facere & alios: virginum Vestalium more, quæ annis inter officia diuisis

diuisis discunt facere sacra, & cum didicerunt, docent.

CAP. XXX. HÆC Stoicis quoque placere ostendam: non quia legem dixerim mihi, nihil contra dictum Zenonis Chryssippe committere: sed quia res ipsa patitur me ire in illorum sententiam: quam si quis semper vnus sequitur, nonne iniuriam infert ceteris? Vtinam quidem iam tenerentur omnia, & inoperta ac confessa veritas esset: nihil ex decretis mutaremus. Nunc veritatem cum eis ipsis qui docent, quærimus. Duæ maximè in hac re dissident sectæ, Epicureorum & Stoicorum: sed vtraque ad otium diuersa via mittit. Epicurus ait: Non accedet ad rempub. sapiens, nisi si quid intertuerit. Zenon ait: Accedet ad rempub. nisi si quid impeditur, Alter otium ex proposito petit, alter ex causa. Causa autem illa latè patet: si respub. corruptior est, quam vt adiuuari possit: si occupata est malis, non nitetur sapiens in superuacuum, nec se nihil profuturus impendet: si parum habebit auctoritatis aut virium: nec illum erit admissura respubl. si valetudo illum impedit. Quomodo nauem quassam non deduceret in mare, quomodo nomen in militiam non daret debilis: sic ad iter quod inhabile sciet, non accedet. Potest argo & ille, cui omnia adhuc in integro sunt, antequam vllas experiatu tempestates, in tuto subsistere, & protinus commendare se bonis artibus, & illud beatum otium exigere, virtutum cultor, quæ exerceri etiam à quietissimis possunt. Hoc nempe ab homine exigitur, vt profic hominibus si fieri potest, multis: si minus, paucis: si minus, proximis: si minus, sibi. Nam cum se vtilem ceteris efficit, commune agit negotium. Quomodo qui se deteriore facit, non sibi tantummodo nocet, sed etiam omnibus eis quibus melior factus prodesse potuisset: sic si quis bene de se meretur, hoc ipso aliis prodest, quod illis profuturum parat.

CAP. XXXI. DVAS republicas animo complectamur, alteram magnam, & verè publicam, qua dij atque homines continentur, in qua non ad hunc angulum respicimus aut ad illum, sed terminos ciuitatis nostræ cum sole metimur: alteram, cui nos ascripsit conditio nascendi. Hæc aut Atheniensium erit, aut Carthaginiensium, aut alterius alicuius vrbs, quæ non ad omnes pertineat homines, sed ad certos. Quidam eodem tempore vtrique respubl. dat

operam, maiori minorique: quidam tantum minori: quidam tantum maiori. Huic maiori rei publ. & in otio deseruire possumus: imo veto nescio an in otio melius: vt queramus, quid sit virtus, vna plurésve sint: natura an ars bonos viros faciat: vnum sit hoc, quod maria terrásque, & maria ac terris inserta complectitur: an multa Deus corpora eiusmodi sparserit: continua sit omnis & plena materia, ex qua cuncta gignuntur, an diducta: & solidis inane permixtum sit: Deus sedens opus suum spectet, an tractet: vtrum ne extrinsecus illi circumfusus sit, an toti inditus: immortalis sit mundus, an inter caduca, & ad tempus nata numerandus. Hæc qui contemplatur, quid Deo præstat? Ne tanta eius opera sine teste sint. Solemus dicere, summum bonum esse secundum naturam viuere. Natura nos ad vtrumque genuit, & contemplationi eorum, & actioni. Nunc probemus quod prius diximus.

CAP. XXXII. Quid porro, hoc non erit probatum, si se vnusquisque consuluerit, quantam cupiditatem habeat ignota noscendi, quam ad omnes fabulas excitetur? Nauticant quidam, & labores peregrinationis longissimæ vna mercede perpetiuntur, cognoscendi aliquid abditum remotumque. Hæc res ad spectacula populos contrahit, hæc cogit præclusa rimari, secretiora exquirere, antiquitates euoluere, mores barbararum audire gentium. Curiosum nobis natura ingenium dedit: & artis, sibi ac pulchritudinis suæ conscia, spectatores nos tantis rerum spectaculis genuit, perditura fructum sui, si tam magna, tam clara, tam subtiliter ducta, tam nitida, & non vno genere formosa, solitudini ostenderet. Vt scias illam spectari voluisse, non tantum aspici, vide quem nobis locum dederit. In media nos sui parte constituit, & circumspectum omnium nobis dedit: nec erexit tantummodo hominem, sed etiam vt ab ortu sidera in occasum labentia prosequi posset, & vultum suum circumferre cum toto, sublime fecit illi caput, & collo flexibili imposuit. Deinde sena per diem, sena per noctem signa produxit, nullam non partem sui explicuit: vt per hæc quæ obtulerat eius oculis, cupiditatem faceret etiam ceterorum. nec enim omnia, nec tanta visimus, quanta sunt: sed acies nostra aperit sibi inuestigandoyiam, & fundamenta veri iacit, vt inquisitio transeat ex
aper-

apertis in obscura, & aliquid ipso mundo inueniat anti-
 quius: vnde ista sidera exierint: quis fuerit vniuersi status,
 antequam singula in partes discederent: quæ ratio mes-
 sa, & confusa diduxerit: quis loca rebus assignauerit: sua-
 ptè natura graua defederint, euolauerint leuia: an præ-
 ter nisum pondusque corporum altior aliqua vis legem
 singulis dixerit: an illud verum sit, quo maximè proba-
 tur, hominem diuini spiritus esse partem, ac veluti scintil-
 las quasdam sacrorum in terras defuisse, atque alieno lo-
 co hæsisse. Cogitatio nostra cæli munimenta perrumpit,
 nec contenta est id quod ostenditur scire, illud, inquit,
 scrutor, quod vltra mundum iacet, vtrumne profunda va-
 stitas sit, an & hoc ipsum terminis suis cludatur: qualis sit
 habitus exclusis: informia & confusa sint, an in omnem par-
 tem tantundem loci obtinentia, an & illa in aliquem cul-
 tum descripta sint: huic cohæreant mundo, an longe ab
 hoc secesserint, & in vacuo volutentur: indiuidua sint
 per quæ struitur omne id quod natum futurumque est, an
 continua eorum materia sit, & per totum mutabilis: v-
 trum contraria inter se elementa sint, an non pugnent,
 sed per diuersa conspirent. Ad hæc quærenda natus, æsti-
 ma, quam non multum acceperit temporis, etiamsi illud
 totum sibi vindicet: cui licet nihil facilitate eripi, nihil ne-
 gligentiâ patiatur excidere, licet horas suas auarissimè
 seruet, & vsque in vltimæ ætatis humanæ terminos proce-
 dat, nec quicquam illi ex eo quod natura constituit fortu-
 na concutiat, tamen homo ad immortalium cognitio-
 nem nimis mortalis est. Ergo secundum naturam viuo,
 si totum me illi dedo, si illius admirator cultorque
 sum. At natura vtrumque facere me voluit; & agere,
 & contemplationi vacare. Vtrumque facio: quoniam
 ne contemplatio quidem sine actione est. Sed refert,
 inquis, an ad hanc voluptatis causâ accesserit, nihil
 aliud ex illa petens, quam assiduam contemplationem,
 sine exitu. Est enim dulcis, & habet illecebras
 suas. Aduersus hoc tibi respondeo, æquè refert, quo ani-
 mo ciuilem agas vitam: an vt semper inquietus sis, nec
 vnquam sumas vllum tempus, quo ab humanis ad diuina
 respicias. Quomodo res apparere sine vilo virtutum amo-
 re & sine cultu ingenij, ac nudas edere operas, minimè pro-

babile est: (misceri enim inter se ista, & conferri debent) sic imperfectum ac languidum bonum est, in otium sine actu proiecta virtus, nunquam id quod didicit ostendens. Quis negat illum debere profectus suos in opere tentare? Nec tantum quid faciendum sit cogitare, sed etiam aliquando manum exercere, & ea quæ meditata sunt, ad verum perducere? Quid si per ipsum sapientem non est mora, si non actor deest, sed agenda desunt: ecquid illi secum esse permittes? Quo animo ad otium sapiens secedit? Vt sciat secum quoque ea acturum, per quæ posteris proficit. Nos certe sumus, qui dicimus & Zenonem & Chrysippum maiora egisse, quam si duxissent exercitus, gessissent honores, leges tulissent, quas non vni civitati, sed toti humano generi tulerunt. Quid ergo est, quare tale otium non conveniat bono viro, per quod futura sæcula ordinet, nec apud paucos concionetur, sed apud omnes omnium gentium homines quique sunt quique erunt? Ad summam quæro, an ex præcepti suis vixerint Cleantes & Chrysippus & Zenon? Non dubie respondebis, sic illos vixisse, quemadmodum dixerant esse vivendum. Atqui nemo illorum temp. administravit. Non fuit illis, inquis, aut ea fortuna, aut dignitas, quæ admitti ad publicarum rerum tractationem solet, sed iidem nihilominus non segnem egere vitam. Invenerunt quemadmodum plus quietis illorum hominibus prodesset, quam aliorum discursus & sudor. Ergo nihilominus hi multum egisse visi sunt, quamvis nihil publice agerent. Præterea tria genera sunt vitæ, inter quæ, quod sit optimum, quæri solet. Vnum voluptati vacat: alterum contemplationi: tertium actioni. Primum, deposita contentione, depositoque odio, quod implacabile diuersa sequentibus indiximus, videamus an hæc omnia ad eam sub alio titulo perveniant. Nec ille qui voluptatem probat, sine contemplatione est: nec ille qui contemplationi inseruit, sine voluntate est: nec ille cuius vita actioni destinata est, sine contemplatione est. Plurimum, inquis, discriminis est, utrum aliqua res propositum, an propositi alterius accessio sit. Sane grande discrimen. Tamen alterum sine altero non est. Nec ille sine actione contemplatur, nec hic sine contemplatione agit. Nec ille tertius, de quo male existimare consuevimus, voluptatem inertem probat, sed eam quam

ratio.

zatione efficit firmam sibi. Ita & hæc ipsa voluptaria secula in actu est. Quidni in actu sit, quum ipse dicat Epicurus, aliquando se recessurum à voluptate, dolorem etiam appetiturum, si aut voluptati imminet poenitentia, aut dolor minor pro gratiore sumetur? Quo pertinet hoc dicere? Ut appareat, contemplationem placere omnibus. Alii petunt illam: nobis hæc statio est, non portus. Adiice nunc huc, quod è lege Chryssippi viuere otioso licet. Non dico ut otium patriatur, sed ut eligat. Negant nostri sapientem ad quamlibet rempub. accessurum. Quid autem interest, quomodo sapiens ad otium veniat: vtrum quia respub. illi deest, an quia ipse reipublicæ? Si omnibus defutura resp. est (semper autem deerit fastidiose quærentibus) interrogo ad quam rempub. sapiens accessurus sit. Ad Atheniensem, in qua Socrates damnatur, Aristoteles ne damnetur, fugit? in qua opprimit inuidia virtutes? Negabis mihi accessurum ad hanc rempub. sapientem. Ad Carthaginensem ergo rempub. sapiens accedet, in qua assidua seditio, & optimo cuique infesta libertas est, summa æqui ac boni utilitas, aduersus hostes inhumana crudelitas, etiam aduersus suos hostilitas? Et hanc fugiet. Si percellere singulas voluero, nullam inueniam, quæ sapientem aut quam sapiens pati possit. Quod si non inuenitur illa respub. quam nobis fingimus, incipit omnibus esse otium necessarium: quia quod vnum præferri poterat otio, nusquam est. Si quis dicit optimum esse nauigare, deinde negat nauigandum in eo mari, in quo naufragia fieri soleant, & frequenter subitæ tempestates sint, quæ rectorem in contrarium rapiant, puto, hic me vetat nauem soluere, quanquam laudat nauigationem.